

Kömörő község földrajzi nevei

Kömörő (-be) Szatmár megye fehérgyarmati járásában fekszik. Szomszédai: Szatmárcseke, Nagyar, Penyige, Mánd, Fülesd, Túristvándi. Szatmárcseke és Nagyar felől a Túr határolja. A község határának kiterjedése 2587 hold, ebből a falu belterületéhez tartozik kb. 65 hold.

Kömörő nevével a XII. században találkozunk először. Az 1181-i cégényi oklevél említi a kömörei határt: de fine *Kemerew*, de nem sorolja fel a falut a monostor birtokai között. Lehet, hogy akkor még jelentéktelen település vagy csak egyszerű dülönév volt (vö. MAKSAI F. A középkori Szatmár megye. Bp., 1940. 164). 1343-ban Lajos király új adományt ad a Kölcssey családnak erre a birtokra, s ettől kezdve a Kölcssey uradalom többi falujával szerepel egy sorban. Betelepítése természetesen korábbi. A Kölcsseyek előtt a Kömörey család volt a birtokosa. A PESTY FRIGYES-féle kéziratos gyűjtésben 1864-ben erről így emlékeznek a falu vezetői: „A név eredetéről hagyományból annyi regéltetik, hogy ezen községet bizonyos Kömörei nevű ember fundálta”. A család tagjai közül Kömörey Mihályné és lányai 1481-ben tűnnek fel utoljára Kömörő birtokosai között.

1496-tól sok birtokosa volt, de a Kölcssey családot még a XX. században is itt találjuk, a velük rokon Kende bárókkal együtt. Utolsó nagybirtokosa Kende Zsigmond báró volt.

Kömörő a XIX. sz. elején 56 házat számlál, ezekből 12 nemesi porta (vö. SZIRMAY ANTAL, Szatmár vmegye fekvése... Budán, 1809—10. 241). Egy századdal később már 126 háza van 705, magyar, főleg református lakossal (vö. BOROVSKY SAMU, Szatmár vármegye. Mo. vármegyéi és városai sorozatban, Bp., é.n. 102). Református temploma 1792-ben épült.

A község neve a régiségben főleg *Kemerew*, *Kwmureu* alakban fordul elő. KNEI ZSA ISTVÁN szerint a név a szláv *komarъ* 'szúnyog' jelentésű szó továbbképzett változatából származik, s egy sorba tartozik a hazánkban másutt is fellelhető mélyhangú *Komár*, *Komárom*, *Komaróc* elnevezésekkel. Legközelebb Szabolcs megyében is van egy *Komoró* nevű helység (vö. MNépn. IV, 209). Megvizsgálandó lenne azonban a Kömörő magas hangrendűsége, s ezen belül labiá-

lis magánhangzóinak történeti alakulása. Ez a vidék inkább illabiális jellegű, tehát a név eléggé kirívó. Feltűnő, hogy a falu nevének a régiségben nincs mélyhangú változata. Igaz, a XII. századi adat többszörös átírásban maradt ránk, bizonyos adataink csak a XIV. sz. közepétől vannak.

Nyelvileg Kőmörő a Szamosháttal rokon tiszaháti nyelvjáróterülethez tartozik (vö. CSÚRY BÁLINT: MNy. XXV, 11). Helynevei közül SZABÓ IMRE közölt nyomtatásban néhányat (Nyr. XXVI, 286). Ezek azonban nem helyszíni gyűjtésnek látszanak, hanem a kataszteri térképről valók lehetnek: helyenként annak íráshibáit is tükröztetik.

Kőmörő földrajzi névanyagának összeállításához elsősorban a helyszíni gyűjtést használtam fel. Hasznosítottam a fentebb említett források közléseit is. Kiírtam a PESTY FRIGYES-féle, 1864-ből származó gyűjtés névanyagát, valamint Hnt.-vel és évszámmal rövidítve az 1907. és 1956. évi hivatalos Helység-névtárak adatait. Tüzetesen feldolgoztam a Kőmörő község tanácsán található két térkép névbejegyzéseit: „Térképe Kőmörői Úrbéri Illetőségnek. Felmérte és elosztotta T. N. Szathmár Vgye rendes Mérnöke”. Sajnos évszámot ezen nem találtam, jellege a XIX. sz. második felére enged következtetni. Az erről vett adatokat Urb. rövidítéssel jelzem. Másik térkép a szokásos kataszteri térkép. Ez 1895-ben készült. Adatait Kataszt. rövidítéssel különböztetem meg.

Az egyes neveket szócikkekben dolgozom fel. A szócikkek szerkezete a következő: Köznyelvi címszó, nyelvjárási kiejtés vagy ejtésváltozatok; helyragozásra utalás. Ezután a szakirodalomból vagy térképekről vett régi névalakok következnek, ha ilyen akadt. Gondolatjel után folytatódik a szócikk a terület jellegére, a hozzá kapcsolódó bármilyen körülményre, s végül az elnevezésre vonatkozó fejtegetéssel. Jelzem a terület művelési jellegét is a térképre utaló szám mögött. (Itt a következő rövidítéseket alkalmazom: sz. = szántó; e. = erdő; l. = legelő; k. = kaszáló; gy. = gyümölcsös)

A helyszíni gyűjtésben — 1964-ben — legfontosabb adatközlőim a következők voltak: Mike János, szül. Kőmörő, 1896. földműves, lakik: Kőmörő, Kossuth u. 3.; Károly Gusztáv, szül. Ombod, 1899. Kőmörőben él 1917 óta; nyugdíjas, az ármentesítő társulat nyilvántartója volt. Lengyel József, a helybeli téesz agronómusa, és Birta Mihály, a téesz elnöke.

Utcanevek

Alvég *Álvég*, -en. — A Főutca Penyige felé eső része. Régi elnevezés abból az időből, amikor még egyetlen utca két „vég”-e tette a falut.

Árpád utca *Árpád ucca*, *Árpád ut*, -n. Újabb elnevezés.

Dózsa György utca *Dóuzsa György ucca*, -n. Újabb név.

Felvég *Félvég*, -n. A Fő utcának Túristvándi felé eső része, mely valaha a faluközpontot is magában foglalta. Az egyutcás település emlékét őrzi. Vö. Alvég.

Fő utca L. Kossuth utca.

Hajnal utca *Hajnal ucca, -ba*.

Kossuth utca *Kosut ucca, -ba*. — A falu legrégibb utcájának mai hivatalos elnevezése, mely lassan kezd átmenni a használatba. Az utca legrégibb elnevezése egyszerűen Alvég és Felvég volt. Később a jellegtelen Fő utca nevet kapta, nyilván hivatalos névként. Ezt váltotta fel a felszabadulás után a Kossuth utca név. Kossuthnak — akárcsak Dózsának, Petőfinek, Árpádnak — közvetlen kapcsolata nem volt a faluval, a névadást csak a divat magyarázza.

Kutyaszorító *Kutyaszorítóy, -ba*. L. Rákóczi utca.

Mándi utca *Mándi ucca, Mándi ut, -n*. — Az errefelé szomszédos Mánd község irányába vezet: „*Mánnak ára lehet menni*”. Régi neve Újsor volt, mivel a régi falu terjeszkedésének megindulásakor, az első világháború után kezdett kiépülni.

Nagyari utca *Nagyari ucca, Nagyari ut, -n*. Az errefelé szomszédos Magyar község irányába húzódik.

***Pázmán** Az úrbéri térképen a mai Rákóczi utca helyén található bejegyzés. Bizonyára akkor még nem beépített rész. Ma nem él a határrésznevek közt sem.

Petőfi utca *Petőfi ucca, -ba*. Új elnevezés.

Rákóczi utca *Rákóyci ucca, Rákóyci ut, -n*. Az utca is, elnevezése is újabb keletű. Tréfásan Kutyaszorító-nak is nevezik, mivel szűk, keskeny utca.

Újsor *Újsòr, -n*. L. Mándi utca.

Zrínyi utca *Zrinyi ucca -ba*. Újabban alakított utca a Szálaserdő nevű határrész falu felőli szélében. Elnevezését csak a névdivat magyarázza.

Határrésznevek

Akaricsa ~ *-n*. — Szántó. Elnevezésére adatközlőim semmiféle magyarázatot sem tudtak adni. Hasonló családnév a faluban nem fordul elő.

Alsó *Alsóy, -ba; Alsóy düllőy, -be*. — PESTY: *Alsó*. — Alacsonyan fekvő terület, szántóföld és kaszáló. Régebben nagyobb dűlő neve lehetett, talán egy egész fordulót jelölt.

***Alsó kaszáló** — Kataszt.: *Alsó kaszáló*. — A kataszteri térkép szerint önálló dűlő, kiterjedése azonban az ottani összesítés szerint csupán 44 holdnyi. Ma ilyen formában nem él, de vö. *Alsó*.

Árokberke *Árogberke, Árogberék, -be, sz*. — Lapályos rész; egy kis árok van rajta.

Bagoly *Bagòj, -ba, sz*. — Régebben ezen a területen erdő volt, s ott sok bagoly fészkel: *Erdőy vòut, bagjos vòut, füzesek vòutak itt*. Kérdés, hogy a madárnév miért ilyen közvetlen formában vált helynévvé, miért nem a képzős *bagjos* változat lett névvé.

Barátkert *Barátkèrt*. A Túr folyó egyik mélyedésének, gödrének neve. Valószínűleg ilyen nevű ember kertje mellett volt.

Barta *Barta*, *-ba*, sz., r. — Urb., Kataszt.: *Barta*. — Kb. 100 holdas birtok, ún. *tag*. Nevét volt gazdájáról nyerte: „*Valamikor egy Bàrta nevű csinált ott ety kizs gátat, kis csèrgőmalom is vóyt rájta.*” Nyilván a Túr partján lehetett a malom, de ma semmi nyoma sincs már. Ezt a részt a ma élők emlegetik még *Bartagát* meg *Bartaszeg* néven is. Előbbi az építményt érzi névadó mozzanatnak, mely az egykori malomhoz terelte a vizet, az utóbbi meg a *szeg* = folyókanyar szóval a körülölelt terület megjelölését tekinti elsődlegesnek, s ezt tulajdonosának nevével teszi. Hasonlóra e környéken számos példa van.

Bartagát l. *Barta*.

Bartagödre *Bàrtagödri* — Egy kimélyült mederszakasz a Túr vizében. A Barta féle tag környékén volt, ma már nem tudni, hol.

Bartaszeg l. *Barta*.

Basaszeg *Basaszeg* — A falu szélén van. Ilyen nevű család jelenleg nem található a faluban. Szántóföld. A *szeg* nyilván folyókanyarulatra utal.

Békáshát *Bjékáshát*, *Bjèkkáshát*, *-n*, sz. — Egy mélyedés, patak magasabb partos melléke. A patakban sok béka volt régebben, innen a név. Érdekes, hogy Békás pataknevet nem használnak.

***Belsőtelek** — PESTY: *Belsőtelek* — Csak itt fordul elő.

Bitófa tábla *Bitóufa tábla*, *-ba*, sz. — A néphit szerint valaha itt bitófa volt. Megjegyzendő, hogy e vidéken néhol a *bitóufa* szó egyszerűen útjelző oszlopot is jelent.

Borsómező *Bòrsóumezőü*, *-n*, l. — Adatközlőink szerint ez a terület sohasem volt szántóföld, így borsótermeléssel nem hozható kapcsolatba a név. Az viszont lehetséges, hogy a legelő füve közt sok vadborsó nőtt valaha.

Borz-út *Bòrzut* — út, mely nevét az állítólag ott lőtt borzról vette volna.

Cigánytelep — A Hnt. 1956. említi, ilyen név itt nem él.

***Cserseg** — Egy korábbi közlés említi (Nyr. XXVI, 286), de a faluban ilyen nevet nem ismernek. Minden valószínűség szerint elírás vagy nyomdahiba a Cserszeg helyett. L. ott.

Cserszeg *Csèrszeg*, *Csèrszege*, *-be*, sz. — Urb.: *Cser szög*; PESTY: *Cser-szöge*. — Cser- vagy tölgyfára ezen a területen nem emlékeznek, hogy termett volna. A név mintegy 27 holdas részt jelöl, melynek nyugati szélén egy patak, a Hossó folyik. Mivel ezen a vidéken a hasonló patakokat néhol cser-nek nevezik, nem lehetetlen, hogy a Cserszeg elnevezés tulajdonképpen patak-kanyarulatot, körülölelt, beszögellő földet jelentett eredetileg.

***Csikóállás** — Csak a kataszteri térképen előforduló felírás, amiről nem tudni, hogy tulajdonnév volt-e akkor, vagy csak a delelőhely közszói megnevezése. Ma nem ismerik, nem is hallottak ilyen elnevezésről.

Dankéda *Dankéda*, *Dankaida*, *-ba*, sz. — Kataszt.: *Dankéda*; Nyr. XXVI, 286: *Dankéda*. — Egyik adatközlőm szerint „*Valami Dankóü félének tanyája*

vóút ott.” Egy Dankó, Danka személynévből kiindulva a név mai alakjának megmagyarázásához legfeljebb egy Danka *hida* típusú szerkezetből juthatnánk el. Ez nem lehetetlen, hiszen a Túr és egyéb patakok magyaráznák a híd szükségességét. A megfejtéshez azonban további írásos vagy egyéb adatok kellenének. A *Danka hida* feltételezett formából így származtathatnánk a mai *Dankéjda*, *Dankaida* alakokat: *Dankahida* > *Dankaida* > *Dankaída* > *Dankéjda*. Az *aĭ* > *ěĭ* > (*~é*) fejlődésvonal e vidéken általános, vö. *ganěĭ*, *tarěĭ*, *parěĭ*, *málěĭ*.

Darvas *Dàrvas*, -n, sz. — Kataszt.; Nyr. XXVI, 286: *Darvas*. Adatközlőm szerint: „*Dàrvas nevü uréĭ vóút az.*” Ugyanakkor az is kiderül a területről, hogy vizenyős, zombékos volt. Mivel a név már a kataszteri térképen is előfordul, az sem kizárt, hogy a tag átörökölte a terület korábbi nevét, mely esetleg a madárnévből származott.

*Darvastanya — Csak a Hnt. 1956. említi. Nyilvánvalóan azonos a *Darvas* néven ismert taggal.

Disznósút *Disznóusut* — Egy erdei út neve, talán azért, mert — mint adatközlőm mondta — „*It vaddisztóĭ is vóút.*” Vö. Borz út.

Döngő *Döngőĭ*, -be, sz. — Valaha lápos, ingoványos terület volt, s kiszáradása után sajátosan *döngött* a lépések alatt. Innen az elnevezés. Egy helyi szájhagyomány szerint még mikor nádas lápos terület volt, egyszer a papot errefelé kergető hívek egyike így kiáltott a másiknak: „*Elibe, Kóypis komám, a Döngőĭ-be, mēr ha oda beveszi magát, az isten veszi ki!*”

*Első forduló Urb., Kataszt.: *I. forduló*. — A fordulós gazdálkodás emléket őrző, a mai használatból már kiment név. A három forduló közül ez volt legközelebb a faluhoz. Vö. Második, Harmadik forduló.

Eperjes-szeg *Epèrjes-szeg*, *Epèrjesszeg*, -be, sz. Egyik adatközlő szerint régen eperfa volt erre. Úgy látszik, az *eper* szó régi *eperj* változatát őrizte meg a név. A *szeg* folyókanyarulatba betorkolló földterületet jelent.

Epreskert *Epreskèrt*, -be, l. — A Páskom nevű legelő falu felőli része, ahol egy időben eperfákat kellett ültetni.

*Eszenyő erdő — Urb.: *Eszenyő erdő*. — Ma a falu határában ilyen nevű erdő nincsen. Az északról szomszédos Szatmárcekének azonban régi nagy erdeje volt az érintkező részen. A feljegyzés tehát vagy azt jelöli, vagy annak esetleg a Kömörő határába átnyúlt részét.

Eszter földje *Eszterfőĭggye*, -n, sz. — A Mártonfi tagnak egy kb. 20 holdas darabja; örökösének nevére elkeresztelve.

Falusi Túrhat ~, sz. — A Túrhat nevű nagyobb dűlőnek az a része, amelyet nem az urak (vö. Urak Túrhatja) birtokoltak, hanem a „falusiak”, vagyis a kisgazdák, a falu népe.

Farkasok erdeje *Farkasok erdeje*, -be c. — Két holdnyi erdő a Falusi Túrhat nevű részben. Az elnevezés létrejöttében a néphumor is közrejátszhatott: a látszattal ellentétben ugyanis nem az állatról való a név, hanem a területet valaha birtokló Farkas családról.

Farkasverem *Fàrkasverem, -be.* — Az uradalmi birtokban volt ez a terület, állítólag valóban farkasverem volt arrafelé ásva.

Fekete Péter irtása l. Péterirtása.

Fenyveserdő *Fenyvesèrdőü, -be, e.* — A Szálaserdő nevű erdő egy részébe „*Kende báróü*” vagy ötven évvel ezelőtt fenyőt telepített, ami ezen a vidéken ritka fának számít. Ma is szép fenyők vannak itt.

Ferenci patakja ~ — Kubikgödör, időnként vízzel.

***Fürdő** — Urb.; Kataszt., Nyr. XXVI, 286: *Fürödő* — A mai adatközlőktől nem hallottam ezt a nevet, így az sem deríthető ki, miféle tárgyat: állati vagy emberi fürdőt jelölt.

Gábornok *Gábòrnok, Gábòrnak, -n, l.* — Kataszt., Nyr. XXVI, 286: *Gábornok.* — Az uradalmi birtokban fekvő legelő volt. Nevét KNIEZSA ISTVÁN fejtette meg: szerinte szláv eredetű, a *gabro* 'gyertyán' szó képzős származékából, a *gabronik* szóalakból ered (MNépn. IV, 198).

Gábel út *Gábel ut* — Út a Kende bárók tulajdonát képező erdőben. Nevét a család egyik tagjáról kapta. Úgy látszik, e családban divat volt egy időben az utaknak a családtagokról való elkeresztelése. (Vö. György út.)

Géza-tag *Gézatag, -ba, sz.* — A Mártonfi tag egyik részének neve volt, miután a tagot az örökösök egymás között felosztották. Vö. Eszter földje.

Gerenda ~, e., sz. — Az elnevezésre adatközlőink nem tudtak semmit közölni. Ilyen nevű családról nincs tudomásuk. Talán a földhátat jelölő *gorond, gorc* szóval függ össze.

György út *György ut* — A Kende bárók erdejének egyik útja, nevét a bárói család egyik tagjáról vette. (Vö. Gábel út.)

Hadar tag *Hadâr tag, -ba.* — A név szerkezete személynévre enged következtetni, de ilyen nevű család ma nem fordul elő a faluban.

Horgos-köz *Hàrgasköz, -be* — A Horgos patak által körülzárt mintegy 20 holdnyi szántóföld neve. A *horgos* szó közszoói jelentésben is nyíltabb *hàrgas* formában hangzik a falu nyelvjárásában.

Horgos patak *Hàrgas patak, -ba, k.* — 18—20 holdnyi kaszáló, mely régebben s főleg esős időben vízállásos hely volt. Nevét nyilvánvalóan alakjáról kapta, bár a *horgos* szó 'görbe' jelentésben már kevésbé eleven.

***Harmadik forduló** — Urb., Kataszt.: *III. forduló.* — A fordulós gazdálkodás idején a falutól legtávolabb eső forduló neve volt, ma már nem használatos. Területe a Kataszt. szerint 227 holdnyi volt.

Hídláb-szeg *Hídlápszeg, -be, sz.* — Urb.: *Hid-Láb szög*; Kataszt.; Nyr. XXVI, 286: *Hídlábszög.* — Egyik adatközlő szerint: „*Hid vóüt itt, a hídláb benne vóüt a Túrba. Kis repüllőühid.*” Az elnevezést magyarázó hídláb maradványai állítólag ma is fellelhetők. A *szeg* itt is bizonyára folyókanyarban levő földet jelöl: az a *szeg*, ahol a hídláb áll. Feltűnő, hogy az írásos adatok *ö-ző* formájúak, a mai kiejtés egyöntetűen *e-ző*.

Homokszér *Homokszèr, -be, sz.* — PESTY: *Homokszér.* — Vízhorða, ho-

mokos, dombos rész. Könnyebb, lazább talajú, de nem kifejezetten homokos föld.

Hossó patak *Hossópatak*, -ba, k. — Már csatornázták, de esős időben így is víz gyűl össze benne. Az elnevezésre bizonyára figyelembe kell venni az „Ossó (alja)” régi adatot: talán ennek változata a Hossó.

Hosszúszér *Hosszuszer*, -be, sz., gy. — A dülő, vagy a rajta nyúló parcellák hosszúságáról. A terület északi részét külön néven is emlegetik: *Kishosszuszer*-nek.

Ilonaút *Ilonaut* — A báró család egyik tagjáról elnevezett erdei út. (Vö. Gábrriel út, György út.)

István tag ~. A Mártonfi tag egyik részének neve; örököséről.

Kalmár tag *Kálmár tag*, -ba, sz. — A tulajdonos családról való elnevezés.

***Károlytanya** — Csak a Hnt. 1956. említi, adatközlőim nem tettek róla említést.

***Kende tanya** — A Hnt. 1907, illetőleg BOROVSKY (102) említi. Nyilvánvalóan a Kende báró család tulajdonában volt, innen az elnevezés.

Kenderes kert *Kenderes kert*, -be, sz. — A gazdáké volt: kenderet, konyhakerti növényeket stb. termeltek benne.

***Kenderföldek** — Urb.: *Kenderföldek*; Kataszt.: *Kender földek*. — A kender a fordulós gazdálkodás művelési kényszere alól kivételes növény volt, ez magyarázhatja külön helyen termesztését. A kataszteri térképen alig 24 holdas területnek jelölik.

Kendermező *Kendermező* — A Kenderes kert másik elnevezése, a mai nyelvből kihalóban van.

Kenderszeg — Kataszt.: *Kenderszeg*. — Kérdés, hogy mi volt a viszony a Kenderföldek és a Kenderszeg közt: mindkettő szerepel a kataszteri térképen. A kenderszeg lehetett a kisbirtokosságé, mivel ennek osztónevei, a Kiskenderszeg, Nagykenderszeg jobban életben maradtak.

Keresztút *Keresztut* — A bárói birtok egyik útkeresztveződése.

***Kert szeg** — Urb.: *Kert szög* — A térképen a Nagyar felé vezető út mentén fekszik. Feltehetőleg konyhakerti növényeket termeltek rajta valaha.

***Körtélyes** — 1485: *Kertweles* (MAKSAI: 164). Egyetlen adat, bizonyára az akkor még erősebben erdős terület körtéféiről.

Kirva *Kirva*, -n, e. — Bár a név bizonyára régi, a helybeliek körében semmilyen magyarázat nem él rá. Sem közsökként, sem személynévként nem ismeretes a faluban hasonló szóalak.

***Kirvahát** — PESTY: *Kirvahát*. — Szántónak jelzett terület, úgy látszik, a szomszédos laposabb — esetleg vizenyős? — Kirva művelhető része volt.

Kirvató *Kirvatú*, -be, sz. — A Kirva nevű erdő nyugati szomszédságában elterülő szántóföld, ez magyarázza a -*tú* használatát: tövében, mellette.

***Kisakaricsa** Kataszt.; Nyr. XXVI, 286: *Kis Akaricsa*. — Az Akaricsa nevű terület egy része. Ma nem használatos név.

Kisdankéda *Kizsdankéjda*, e., sz. a Dankéda egy része.

Kisfenyves ~, e. — A Paprekeszben levő 25 éves fiatal fenyőerdő. A megkülönböztető előtag a Fenyves erdő miatt kell.

Kishomokszer *Kishomokszèr*, -be, sz. — A Homokszer nevű nagyobb területnek északi részét nevezik így.

Kishosszúszer *Kishosszuszèr*, -be, sz. — A Hosszúszer nevű terület északi részének külön neve.

Kiskenderszeg *Kiskendèrszeg*, -be. Alighanem a cselédek kenderföldjei voltak itt. A Kenderszeg része.

Kisörmény *Kisöürmény*, *Kisöürméⁿ*. — Egy gödör a Túrban.

***Kisrét** — Urb.: *Kis Rét*. — Fűvesnek jelzett terület a Rétaaljától keletre.

***Kis-szeg** — Urb., Kataszt.: *Kis szög*. — A térképek szerint a Harmadik forduló déli részén terült el.

Kistúr *Kistúr* — Egy Túr-ág neve. „*A Petőüfi fátú jön egygy... uty hijuk, hoty Kistúr. Ot szakad bele ebbe a föü Túrba.*”

Kistúri *Kisturi*, -ba, sz. — Mintegy 20 hold szántó a Zatykó tagban. Az itt szomszédos Túrístvándi határának ezt a részét Túri mező-nek hívják. Talán innen kölcsönözte nevét ez a terület, egy *Kis turi mező* szerkezetből tapadással.

Kis túri tó *Kisturitóu*, -ba, e. — A Túri tó nevű erdő egyik része.

Koi tag *Koji tag*, -ba, sz. — Hnt. 1956: *Koi tanya*. — Az 1920-as évekig egy Weisz Jakab nevű zsidóé volt, tőle vette meg Koi István. Innen van, hogy az öregebbek olykor *Vájsz tag*-nak is mondják. A Hnt. adatában a *tanya* a hivatalos névadás terméke, helyben nem mondják.

Korsópart *Kòrsóupàrt*. — Alighanem a Hossó, Ossó nevű patak egyik névváltozatával állunk itt szemben, amit a népetimológia a *korsó szóhoz* kapcsolott.

Kotló malom *Kotlóymalom* — Az idősebbek emlékeznek rá, hogy a Malom-szeg nevű erdőnél volt valaha egy vízimalom, amelyet ezen a néven emlegetnek.

Kovács dombja ~, sz. — Tulajdonosáról elnevezett domb volt a Sárkánykúttól kissé északra.

Kölcei tag *Köücsi tag*, -ba — a szomszédos Kölce községről való elnevezés, mivel oda valók bírták. Érdemes megjegyezni, hogy a falu nevéből formált melléknév ma is mindig *köücsi*, ellentétben a Kölcey család nevének hangzássával.

***Legelő** — PESTY: *Legelő*. Feltehetőleg a Páskommal azonos.

Lencsés ~, e. — Talán a vadlencséről veszi nevét.

***Liget** — PESTY: *Liget*. Fiatalos erdőnek mondják Pesty adatközlői. Ebben az önálló formában ma nem él, de származékaiban igen.

Ligetalja *Ligetajja* sz. — Kataszt.: *Liget alja*; Nyr. XXVI, 286: *Ligetajja*. — A kataszteri térkép 159 holdas dűlőnek jelöli.

Makkos ~, e. — Fiataltölgyfa-telepítés, makkot még nemigen terem.

Malomfogszeg — Kataszt.: *Malomfog szeg*; Nyr. XXVI, 286: *Malomfog*

szeg. — A kataszteri térkép egy patakmeder fordulójában jelzi helyét. A felírás alighanem téves: nem a *fog*, hanem a *fok* szót sejtethjük a névben, hiszen ha malom volt, akkor a vizet hozzávezető árok neve csak *malomfok* lehetett. Nincs zárva, hogy ez a név azt a területet jelölte, amit a Malomszeg.

Malomszeg ~, e. — Katszt., Nyr. XXVI, 286: *Malomszeg*; PESTY: *Malomszög*. — Állítólag vízimalom volt itt valaha a parton, amit Kotlómalom néven emlegetnek az öregek.

Malomta *Malomta*, -ba, e. — Ennek az erdőnek a neve ma a második szótagban *m*-mel hangzik. Nem lehetetlen azonban, hogy a névben a CSÁNKITÓL és MAKSAITÓL is emlegetett *Malonta* Árpád-kori falu elnevezése bujkál. Erről a faluról KNIEZSA azt írja: „eltűnt helység Majtis vidékén” (MNépn. IV, 223), s nevét a szlávból eredezteti. Majtis 10—15 kilométernyire lehet Kőmörőtől. Ha elfogadjuk a *Malonta* név szláv származtatását, az *n* helyén *m* is feltehető, mint egy korábbi nazális magánhangzó fejleménye.

***Malomút** — Urb.: *Malom út*. A térkép szerint a Fürdő felé visz, bizonyára egy ma már nem létező malomhoz.

Mártonfi tag *Mártonfi tag*, -ba, sz. — BOROVSZKY: *Mártonfi tanya*; Hnt. 1907, 1956: *Mártonfi tanya*. — Tulajdonosáról elnevezett tag. Bár az írásos közlések *tanyát* emlegetnek, a helyi kiegészítés *tagnak* mondja a hasonló lakott tanyát, mely körül a birtok elhelyezkedik. A Mártonfi család adatközlőink szerint a második szomszéd faluba, Fehérgyarmatra való volt.

***Második forduló** — Urb.; Katszt.: *II. forduló*. — Az I. és III. forduló közt foglalt helyet, területe 222 hold volt.

Meggyeshát ~, -ra, sz. — Urb.: *Meggyes hát*; Katszt., Nyr. XXVI, 286: *Meggyeshát*; ez a forma bizonyára tollhibát őriz, mely talán PESTY-re megy vissza, ahol szintén *Meggyeshát* alak található. — Ma szántó, de nyilván a hajdani erdő meggyfái adták a névadó vonást.

Mélyszeg *Méjszeg*, *Mi^èjszeg*, -be, sz. — Egy folyókanyarba mélyen benyúló földdarab elnevezése.

Mélyszegi erdő *Méjszegi erdő^ü*, -be, e. — A Mélyszeg nevű részben található erdő neve.

Meggykerek *Metykerek* vagy: *Metykerei erdő^ü*, e. — Kör alakú erdő. Nevét bizonyára a meggyfáról veszi, bár egyik adatközlő szerint „*Metyfa sose vóud benne. Méig öüserdő^ü!*” Ezeket a szavakat úgy is érthetjük, hogy kerti, szelíd meggy nem terem benne.

Meggykerei erdő l. Meggykerek.

Nádasberek *Nádzsberek*, -be, k., l. — Régen nedves, vizenyős terület volt, ma füves, száraz, legfeljebb esőzésekor gyűl meg benne a víz. Nevét régen a nádról kaphatta.

Nádasberki erdő *Nádzsberki erdő^ü*, -be, e. A Nádasberek szomszédságában fekszik.

Nádasberki patak *Nádazsbèrki patak*, l. — A Nádasberek legmélyebben fekvő, régebben vízállásos része.

Nagyari út *Nagyari ut*, út. — Urb.: *Nagy Ari ut*. — Ez az út visz Nyagar felé.

Nagydankéda l. Dankéda.

Nagyhomokszér *Natyhomokszèr* — A Homokszér nagyobbik, déli része.

Nagykenderszeg *Natykendèrszeg* — A Kenderszeg része.

***Nagy kaszáló** — Urb.: *Nagy Kaszálló*; Kataszt.: *Nagy kaszáló*. — A kataszteri térkép szerint a Második forduló keleti szélét nevezték úgy.

***Nagypiskáros** — Kataszt., Nyr. XXVI, 286: *Nagy Piskáros*. — A kataszteri térképen mocsárnak jelölve, de keleti szélén vízállással. Ebben a formában nem él ma, de l. Piskártó.

Nagyábla *Natyábla*, *-ba* — 29 hold szántó, hosszú, nagy darab földek. Talán innen a neve.

Nagy-túritó *Natyturitóu*, e. — A Túritó erdő külső része.

Nyáras *Nyáras*, *-n sz.* — PESTY: *Nyáras*. — Ma már nem nő itt nyárfa, nem is emlékeznek rá, hogy lett volna.

Nyelüszeg *Nyelüszeg*, *Nyelüszeg*, *-be*, sz. — Egy patak-kanyarban fekvő földnyelv. Talán a *nyelv* szó bujkál az elnevezés első elemében.

Nyilak alja *Nyilak ajja*, e. — Az elnevezés nyilván az erdőosztás módjára utal. Maga az alapul szolgálható Nyilak név ma nem ismeretes.

Ossó patak *Ossóu patak* — Egy a falu mellett hosszan kanyargó lapály neve, amelyet *Hossóu patak*-nak (s ha ide tartozik, Korsó patak) is mondanak. Érdekes lenne a név megfejtése; a helybeliek nem tudnak rá magyarázatot adni.

***Ossó alja** — Urb.: *Ossó alja*. — Az Ossó patak melletti rész.

***Ostoró szeg** — Urb.: *Ostoró szög*. L. Osztoru

***Ostoró szeg laposa** — Urb.: *Ostoró szög lapossa*. — Az Ostoró szeg középső, legmélyebb részének nevéként feltüntetve.

Osztoru *Osztoru*, régebben állítólag *Oszturóu*, l., sz. lapályos vidék, jól ráillik KNEIÉZA magyarázata, ki e szót a szláv *ostrov* 'sziget' szóból származtatja MNépn. IV, 213).

Ökör szeg *Ökör szeg*, *-be*, sz., l. — Urb.: *Ökör szög*; PESTY: *Ökör szeg*; Kataszt., Nyr. XXVI, 286: *Ökör szög*. — Egy patakok közé bezárt rész, régen ökörlegelő volt, innen a neve.

Paprekesz ~, sz. — Harminc évvel ezelőtt még erdő volt; pap tulajdonában nem volt, úgy látszik, személynévi eredetű az elnevezése. A *rekesz* osztott erdőt is jelenthet errefelé.

Páskom ~, l. — A legelőnek gyakori neve e vidéken.

Patakszeg ~, sz. — Urb.: *Patak szög*; Kataszt., Nyr. XXVI, 286: *Patak szög*. — A térképek az Ossó patak egy kanyarulatában jelzik.

Patoga szeg *Pattoga szeg*, *-be*, sz. — Urb.: *Patoga szög*. — Egy kis kiemel-

kedés a parton, amit a víz megkerült. Az elnevezésre semmit sem sikerült kideríteni.

Penyigei lapos *Penyigeji laposs*, régen azt is mondták: *Penyigeji malomlaposs*. — Lapos rész, „*Valami penyigeji embernek vóut ot málma*”. Penyige a szomszédos falu neve. Emlegették úgy is, hogy *Penyigeji malomhøj*.

Penyigei malomhely l. Penyigei lapos.

Penyigei malomlapos l. Penyigei lapos.

Péter irtása *Péřter irtása*, e. — Régies hangzású név, mégisincs nyoma a korábbi forrásainkban. Erdő, van benne hetven éves, meg egészen fiatal, új telepítés is. Az elnevezést nem tudják mihez kötni. Mondják ugyan Fekete Péter irtásának is, de ennek kivoltáról nem tudnak számot adni.

Pika tag *Pika tag*, -ba, sz. — Gazdájáról.

Piskárosi erdő *Piskárosi erdőű*, e. — A Piskártó két oldalán elterülő erdő neve.

Piskártó *Piskártóű*, vagy kevésbé szokásos alakban: *Piskárpatak*. Mocsaras, régen talán vizes rész az erdőben. A *piskár* közszót nem ismerik. KNEZSÁVAL feltehetjük, hogy itt is a latin „*lacus piscarius*” kifejezés eleme rejlik a névben (vö. MNépnny, VI, 12).

Ravaszodú *Ravaszodu*, *Ravaszodű*, -ba, sz. — Urb.: *Ravaszodó*, *Kataszt.*, Nyr. XXVI, 286: *Ravazodó*. — A név megfejtését a helybeliek nem ismerik. Világos, hogy itt a *ravasz*=róka, illetőleg az *odű*=lyuk szavakból kell kiindulni. E területhez közel esik a penyigei erdő, s onnan kirajzó rókák tanyáztak itt. Az írásos adatok z és ó betűje bizonyára már nem a kiejtés, csak a régies írásforma követése az újabb alakokban.

Rét *Riřét*, k. — Ma már szárazabb, egykor vizenyős rét.

*Rét alja — PESTY, Urb.: *Rét alja*. — Az Első fordulóban, a penyigei út melletti, szántónak jelölt terület neveként feltüntetve.

Sárkánykút *Sárkánkut*, -ba, sz. — Mély fekvésű rész. A szájhagyomány szerint valaha volt ezen a részen egy kút, amelyben sárkányok tanyáztak.

Semmiszeg ~, sz. — „*Zombékos, ronty főűid vóut*”, állítólag ezért nevezték el így. Semmi sem termett meg benne.

Sőrekút *Sőűirekut*, -ba sz., l. — Régen legelő is volt itt, s azon kút. Bizonyára a hízómarha itatással kapcsolatos az elnevezés.

Szálas erdő *Szálaserdőű*, -be e. — Nagy, hosszú, szálas fák vannak benne.

Szénégető *Szēűnégetűű*, -be, sz. — Urb.: *Szēűnégetű*. — A térkép a Patakszeg mellett jelzi. Adatközlőink szerint valaha a cigányok valóban foglalkoztak itt faszén égetésével.

Szépút *Sziřűput*. — A Lencsés erdőtől a kövesútig tart. Mérnökök nyitották, a Kende bárók magánútja volt, más nem használhatta.

Szoros-szeg *Szorosszeg*, -be, sz. — *Kataszt.*, Nyr. XXVI, 286: *Szorosszeg*. — Egy szűk patak-kanyarulat neve, valóban szoros.

Szoros-szegi erdő *Szorosszegi erdőű*, e. — A Szoros-szegben van.

Tanya alja *Tanya àjja*, sz. — „It vóut a báróu tanyája, azért”

***Tapasztó föld** — Urb.: *Tapasztó föld*. — A térkép a Malom út és az országút találkozásához jelöli. Talán agyagos terület volt. A névvel ma nem találkozni.

Tapónok *Tapóunak, Tapóulnak*. Nagyobb patak, mely a Kistúri dűlőnél ömlik a Túrba. A név KNEZSA szerint a szlávból jön: a *topolb* 'topolya' szó származéka (vö. MNépn. IV, 202).

Túr *Túr* — Urb.: *Tur patak*. — A folyócska neve — mint KNEZSA kifejti — a szláv *turъ* 'östulok' szó származéka' (MNépn. IV, 207).

Túrc *Túrc*. — Urb.: *Turcz patak*. — Ez a név — úgy látszik — a Túr egyszerű variánsa. Magán az idézett térképen is ugyanannak a pataknak a felírásaként találjuk, s az élő nyelvben is vagylogosan él: igaz, itt csak a kérdéses mederszakaszra mondják, a főmederre nem. A név eredete azonos a Túr-éval; ennek *ьи* képzős származéka (Vö. KNEZSA: i. h.)

Túrhát *Túrhát*, (*-h* hangzik!), sz. — A Túrcnak nevezett Túr-szakasz mellett elterülő szántó. A névre l. Túrc.

Túrhát *Túrhát, -n*, sz. — Kataszt.: *Túrhát*. — A kataszteri térkép 312 holdas dűlőnek jelzi. Nem csoda, ha kisebb részekre osztották nevekkal (vö. Falusi Túrhát, Urak Túrhátja). Úgy látszik, régebben ez volt a határ legintenzívebben művelt része. Emlegetik Túrhát dűlőnek is, bizonyára a hivatalos nyelv nyomán. Az elnevezés Túr elemére l. a Túr címszó alatt mondottakat; a *hát* itt is magasabb, partos részt jelöl.

Túri tó erdő *Turítóu erdőü*, vagy csak: *Turítóu*, e., l. — Az egészet körül fogja a Túr, s régebben bizonyára el is árasztotta. Két részét különböztetik meg, a külső a *Natyturítóu*, a belső a *Kisturítóu*.

***Uradalmi birtok** — Kataszt., Nyr. XXVI, 286: *Uradalmi birtok*. A kataszteri térkép 1286 holdnak jelöli, bárói tulajdonban. Kérdés, hogy földrajzi tulajdonnévvel állunk-e szemben, vagy csak alkalmi minősítéssel. Ma már értelmét veszítette az elnevezés.

Urak Túrhátja *Urak Túrháttya* l. Túrhát, Falusi Túrhát.

Úthossza *Uthossza*, sz. — Az Ökörszegben a penyigei út melletti, az úttal párhuzamosan futó földek.

***Vagyonváltás föld** — Bejegyzés a kataszteri térképen, de későbbi írás, nyilván az 1920-as évek elejéről származik. Kérdés, használták-e tulajdonnév gyanánt. (Vö. Váltásföld.)

Váltásföld *Válcságföld*, sz. A báró ezt a területet 1919—20-ban parcellázta fel, vagyonváltás fejében adta le.

Varga gaza *Varga gazza*, vagy: *Vargagaz*, sz. Gazdájáról.

Varga tag *Vàrga tag* Hnt. 1956: *Vargatanya* sz. — Tulajdonosáról.

Vécsey tag *Véjcsi tag, -ba*, sz. — A Váltásföld egyik része, nevét valószínűleg a Kende bárók előtti tulajdonosáról nyerte.

Vinderszeg *Vindèrszeg, -be*, sz. — Kataszt., Nyr. XXVI, 286: *Vinderszeg*. —

A név előtagja nem magyarázható az adatközlések alapján. Megjegyzendő, hogy Szatmárcseke itt szomszédos területét az ottani nép *Bindërszeg*-nek nevezi.

Vitéz tag *Vitéjsz tag, -ba.* — Az első világháború idején a Kende bárók egy Istvánffy és egy Farkas István nevű katonának adtak itt vitézi birtokot.

Vontatás *Vontatás, -ba, sz.* — PESTY: *Vontatás.* — Nehéz, szurkos, fekete szántó, alig lehetett elboronálni.

Völgyköz *Vöütyköz, -be, sz.* — A Paprekesz erdőben fekvő néhány holdas szántó. A nevet talán az alacsony fekvés magyarázza.

Weisz tag *Vájsz tag, sz.* — A Koi tag másik neve.

Zatykó tag *Zatykóu tag, Zacsókóu tag, -ba, sz.* — Egy Zatykó (?) nevű mérnök vásárolt itt egy tagot valamikor.

Zsigmond út *Zsigmond ut* — A bárói család egyik tagjáról.

Zsira Zsira — Tulajdonképpen ez a gyakorlatban használt neve annak a résznek, amelyet az írásos említések *Zsiraszög*-nek mutatnak. A terület egy patak *szeg*-je. A név — KНИЕЗSA szerint a szlávból ered: *žirь* = legelő vagy: 'makk' szó többesi alakjából (MNépn. IV, 218).

Zsira patak *Zsira patak* — A Zsira nevű szeg-et körülfogó lapály elnevezése

Zsira-szeg *Zsiraszeg, -be, l., sz.* — Urb.: *Zsira szög*; *Kataszt., Nyr. XXVI, 286: Zsiraszög.* — A helyi kiejtés sohasem *ő-ző*. Az elnevezésre l. Zsira.

S. VARJÚ ANNA

Географические названия села Кемере

Село Кемере (венгр. *Kömörő*) лежит на северо-восточной части Венгрии, в комитате Сатмар, на берегу реки Тур. С названием села мы встречаемся впервые в 12-ом веке: по всей вероятности слово славянского происхождения. Диалектически село Кемере принадлежит к северо-восточному говору венгерского языка. К составлению материала его географических названий мы использовали в первую очередь местный материал.

Топонимический материал разделяется на названия улиц и частей краев; разработка его происходит в алфавитных абзацах. Внутри них следуют: заглавное слово разговорного языка; диалектическое произношение или варианты произношения; ссылка на склонение. Сообщаются еще возможная старая форма названия из специальной литературы или карты; отметки о характере местности, об обстоятельствах, связанных с ней, и наконец изложения, касающиеся наименований.

А. Ш. ВАРЮ

